wing, en anderzijds een beschouwing, die in de gemeene Gratie en in Gods Woord gegrond is. Daarom is het voor een Christen Staatsman niet genoeg, omtrent het huwelijk en al wat daarmede samenhangt, te vragen hoe de wijsgeeren hierover denken, noch om in te slapen op wat het voorgeslacht dienaangaande geijkt heeft, maar is het zijn roeping, telkens opnieuw de heerschende begrippen en voorstellingen dienaangaande te toetsen aan de van Godswege geschonken openbaring. Natuurlijk rust gelijke plicht op *alle* Overheid, en blijft absoluut altoos de eisch staan, dat overheidspersonen als zoodanig met deze Openbaring Gods rekenen, en in overeenstemming daarmede handelen. Maar practisch brengt dit ons niet verder, daar, zoo geloof aan God en aan zijn Openbaring ontbreekt, veeleer de zondige neiging bij de Overheid opkomt, om opzettelijk de materialistische of valsch wijsgeerige, en niet de Christelijke overtuiging omtrent den mensch en het gezinsleven te volgen.

—

Behalve met de personen der menschen, en met het saamleven van het gezin heeft de Overheid bovendien nog te doen met het familieleven, al ware het slechts om het erfrecht vast te stellen; en behalve dit familieleven komen hier voorts al die andere vertakkingen en vereenigingen en verbindingen van menschen in aanmerking, die door den arbeid, door den landbouw, door de nijverheid, door den handel, door de zeevaart, door kunsten en wetenschappen, ja door wat niet al, onder menschen plegen gevormd te worden. Ook bij dit alles hangt de door de Overheid te nemen beslissing telkens schier uitsluitend af van het licht, waarin ze deze levensuitingen voor zich stelt, en welke verplichting haar met het oog op alle deze groepeeringen, is opgelegd. Zoo komt het ook hier op beginselen en grondbeschouwingen aan, die de mensch telkens op eigen autoriteit pooght vast te stellen, en die toch in zoo menig opzicht beheerscht worden door Gods geopenbaarden wil. Daarbij komt dan de verhouding, waarin de mensch tot de dieren en tot het onroerend goed staat. Ook dit loopt niet van zelf, maar roept de Overheid gedurig tot ordening en tot rechtspraak, en daarom hangt ook hier zoo veel af van de grondbeschouwingen, waarvan men ten deze uitgaat. Neen, waarlijk, het pleit voor een Christelijke staatkunde, d. i. voor een staatkunde conform de ordinantien Gods, is niet afgeloopen met eenige vage woorden over het gezag van de Overheid, de vrije school en een opkomen voor kerkelijke belangen. Op elk deel en op elk punt van het Staatsterrein staat telkens tegen de Christelijke beschouwing een geheel andere over, en komt het er op aan, telkens weer bij het licht der algeheele Openbaring in Schriftuur en Natuur, de ware grondbeschouwing, gelijk God ze ons toont, vast te stellen. We zwegen nu nog van de verhouding van het ééne volk tot andere volken, alsook van de beginselen der rechtsbedeeling, omdat deze te rekenen zijn onder het eerst behandelde punt. Maar wat ons na deze breede uiteenzetting nog overblijft, is de vraag naar het standpunt, dat de Overheid *op zedelijk terrein* heeft in te nemen, en in verband hiermede op het terrein *der eerbaarheid*. Dit echter grijpt te diep in, om het in enkele woorden af te doen. Hier is opzettelijke bespreking van aan zoo ingewikkelde en bijna niet op te lossen quaestie gebiedende eisch.

„En alzoo in zijne heerlijkheid".

Moest de Christus niet deze dingen lijden, en alzoo in zijne heerlijkheid ingaan?
Luk. 24 : 26.

Als ge in Genesis de teekening van het Paradijs vergelijkt met de nog *ongeboren*, zij het al *ontvangen* wereld, eer God het licht schiep, dan staat ge voor een *overgang tot heerlijkheid* zóó sterk, dat uw stoutste verbeelding ze zich niet rijker denken kan.

Eerst niets dan woestheid, ledigheid en donkerheid als van een eeuwigen nacht, en daarna, schier plotseling, al de lente-schittering van den Hof van Eden.

Maar *deze* overgang tot heerlijkheid kent den *doorgang door het lijden* niet. Er is de scheppende energie van den Geest van God. Er is ontluiking van licht en leven op Gods machtwoord. Er is de begroeting van de morgensterren die juichten, en van de engelen Gods die vroolijk zongen. Er is telkens een nieuwe heerlijkheid die aan de reeds geboren heerlijkheid wordt toegevoegd. Al peys en vree in de wereld van Gods vermakingen. In het menschenhart geen zweem van zelfverwijt. Geen traan nog in het menschenoog denkbaar. Alle dier tot Adam komend. En hijzelf met de hem van God geschonken vrouwe naar geen bedekking der schaamte nog grijpend, omdat geen schaamte werd gevoeld.

Het is dus niet waar, dat de weg tot heerlijkheid van meetaf, van nature, naar de gewisheid der Goddelijke ordinantie, altoos *door lijden* moest gaan, of wilt ge, dat eerst ingaan *in* den dood, en dan uit dien dood opstaan, het mysterie van den weg des levens bij God zou zijn.

Men heeft er dit ook bij de Schepping wel van gemaakt. Zie, zoo riep men, „de aarde was woest en ledig, en duisternis was op den afgrond". Dus moet er verwoesting, ledigmaking, verduistering achter de ons verhaalde schepping liggen. Er moet iets vreeslijks hebben plaats gehad, waarvan ons alleen de schriftlijke uitkomst verhaald wordt. Een vreeslijk lijden moet achter Gen. 1 : 2 liggen, en uit dat lijden dook de heerlijkheid der Schepping op. Ook de ons verhaalde Schepping was opstanding.

Toch houdt dit geen steek.

Als er staat dat God sprak: „Daar zij licht, en zie, daar was licht," dan is er geen sprake van een licht dat er eerst geweest was, toen in donkerheid was ondergegaan, en nu terug keerde; maar dan komt dat licht er door het machtwoord Gods *voor het eerst*.

Dusver was er nooit anders dan *donkerheid* geweest, en het licht keerde niet terug, maar was er nu pas.

Dat er verwoesting, dat er ledigmaking, dat er verdonkering in eeuwigen nacht had plaats gegrepen, is alzoo verzinsel. Dat de aarde woest en ledig was, beduidt alleen, dat er nog geen vorming van de ongevormde stof had plaats gegrepen.

Er was nog geen heerlijkheid geweest.

Eerst door de Schepping kwam de paradijs weelde.

Maar de heerlijkheid van Eden kwam zonder dat de poorte van het lijden werd doorgegaan.

—

Daarna komt de verwoesting. De verwoesting door den vloek. Het te niet gaan van het paradijs, het opkomen van een aarde die distels en doornen voortbracht.

En dán is het lijden er.

En van die ure af is het lijden de eenige poorte, die doorgang en toegang schenkt tot *vernieuwde*, tot *verhoogde* heerlijkheid. En dit gaan door lijden tot verhoogde heerlijkheid, dat is de van God verordende weg der Opstanding, de Verrijzenis, de Wederopleving uit den Dood.

Door „lijden tot heerlijkheid" is het graveersel in Gods zegelring, waarvan Hij het ontzettende merk afdrukte op heel de Schepping *nadat ze Hem ontzonk*.

Het komt alles op uit den vervalschten geestelijken achtergrond in het engelenheir en in het hart der menschen. Hier werkt de zonde, met haar ondoorgrondelijke mysteriën.

En die zonde werkt, woelt, wij verstaan niet hoe, tot in heel de zichtbare schepping door. Alle bloem verwelkt, alle blad verflenst, alle stengel verdort. Het is als één adem des Doods, die over heel de Schepping is uitgegaan.

En dat verdorren nu van Gods heerlijke schepping wordt door den mensch als *lijden* gevoeld; als een lijden dat hem omspant, dat doordringt tot in het merg van zijn wezen; een lijden, dat hij doorworstelen moet, en dat hem verteren wil in pijn, en in nood, in doodangst en in de zielsverscheuring van heimwee en verdriet.

Wat zal hij nu?

Voor dat lijden vluchten? Maar dan blijft eeuwiglijk de ellende.

Of wel dat lijden willig uit Gods hand aanvaarden? Dán is er weeropstanding, dán wordt dat lijden zelf hem de doorgang tot vernieuwde, tot herwonnen, tot verhoogde heerlijkheid.

„Weet ge niet dat de Zoon des menschen alle deze dingen lijden moest, *en alzoo in zijn heerlijkheid ingaan*?"

—

„In het zweet uws aanschijns zult gij brood eten", dát is het lijden voor de levensinstandhouding. *„Met smarte zult gij kinderen baren"*, dát is het lijden voor de voortzetting van het leven. En in die twee saamgenomen omspant *het lijden* heel onze levensexistentie.

„Brood" is hier het eerstnoodige, dat al het overige in zich besluit. Aanduiding van alle voedsel, maar ook van allen drank, van alle kleeding en bedekking, van alle woning en beveiliging. Beeld ook van allen buit, dien 's menschen geest, door spanning en door inspanning, veroveren zou. Zinnebeeld dus ook van wat elk gezin, en elk geslacht, en alle volk te wachten stond, bij elke poging om de natuur aan zich te onderwerpen, om zedelijk zich te verheffen, om innerlijk zich te verrijken, om winste te behalen, blijvende winste voor de toekomst.

Wie de spanning van het hart, de inspanning van den arbeid, en de moeite, de overspanning van den strijd en de worsteling schuwt, blijft arm en wordt nóg armer. Hij zinkt weg en gaat onder.

Alleen wie het lijden aandurft, den beker des lijdens willig tot op den bodem toe ledigt, wint in zielskracht en wilskracht, onderwerpt de natuur aan zich, komt vooruit, sterkt zich in zijn existentie, en is voor de toekomst verzekerd.

En evenzoo staat het met dat *„baren in smarte"*. Geen geboorte van het menschenkind, zonder dat het moederbloed vergoten wordt. En ook dit moederbloed beeld en teeken van wat geldt voor alle nieuwe leven dat onder menschen zal opkomen. Een „baren in smarte" ook voor het hart dat liefde won, ook voor den geest die nieuwe scheppingen voort zal brengen.

„In het zweet des aanschijns" alles in standhouden en verrijken van wat was; „in smarte baren" al wat nieuw uit het mysterie van 't leven of uit het mysterie van den geest zal opkomen.

Een vloek des doods die te verdringen, een wee en ellende die terug te drijven is. De star der hope voor schooner toekomst ons toeglurend.

Maar altoos door de spanning heen, nooit anders dan door een baren in smarte. Zelfs voor de vorming van uw eigen persoonlijkheid, voor de veredeling van uw hart, voor de ingraveering van uw karakter.

„Tot heerlijkheid!" het moedgevend opschrift op den handwijzer aan den ingang van den weg des levens.

Maar „tot heerlijkheid" nooit anders *„dan door lijden."*

—

Jezus was „de Zoon des menschen", d. i. degene, in wien wat des menschen was, zich het volledigst, in den meest volstrekten zin heeft samengetrokken. Die dat zelf gewild heeft. Die om alzoo „Zoon des menschen te zijn," mensch geworden was.

Wij nemen elk voor ons zelf een kleine plaats in den breeden omtrek in. Hij koos zijn plaats in het middenpunt, vanwaar alle stralen des menschelijken levens uitgaan, en waarin ze alle terugvallen.

Vandaar dat het merk van den Goddelijken zegelring: „Door lijden tot heerlijkheid," op zijn leven en op zijn hart dieper moest worden ingedrukt, dan dat bij één onzer ooit kan.

Bij hem was het door het diepste, door het centrale lijden tot de hoogste, d. i. tot de centrale heerlijkheid. „Alle knie voor *hem* zich buigen, en alle tong *hem* belijden!" Voor hem *de* drinkbeker, maar ook voor hem *de* kroon. En van die kroon de glans niet alleen voor hem, maar met hem voor allen die niet voor zichzelven lijden, maar lijden met Jezus.

Het is één wet, dat u het brood toekomt in het zweet uws aanschijns; dat uw moeder u in smart baarde; en dat de Zoon des menschen u niet dan door in den Dood te gaan en door zijn bloed te vergieten, van den Dood kon verlossen.

Alle lijden Christi is niet anders dan het zich onderwerpen als Zoon des menschen aan de wet des lijdens, die op de menschheid drukt.

Die wet is dat *moest*. *„Moest* de Christus niet alle deze dingen lijden en alzoo in zijn heerlijkheid ingaan? Het Goddelijke *moeten*, de Goddelijke noodzakelijkheid. Naar het Godsplan, naar de profetie, o, gewisselijk, maar toch zóó altoos, dat dit Godsplan voor Messias verband hield met de wet des lijdens, ons om onze zonde opgelegd.

Onder die bange wet des lijdens, zwoegt het menschenhart, tot het in tranen verlichting vindt. Onder die bange wet bezweek de Zoon des menschen, om alzoo voor ons de heerlijkheid te winnen. En zoudt gij, belijders van dien Christus, dan aan die wet u ontworstelen willen? Ook in uw strijd voor den Naam des Heeren aan die wet des lijdens ontkoming zoeken?

Riep dan niet reeds de psalmist van een zaaien met tranen, opdat ge met gejuich eens maaien zoudt?

Verstaat, hoort ge dan de stem niet, die uit het bloed der martelaren ook tot u roept?

En als dan het lijden u genaakt en het hart u breekt, en donkerheid uw ziele bevangt, ligt er dan ook voor u geen vertroosting in dat rijke zeggen van Jezus tot Clopas en zijn metgezel: Wist ge dan niet dat de Christus, en dus ook elk der zijnen en ook zijn volk, alle deze dingen lijden *moest*, om alzóó in te gaan in heerlijkheid?

Amsterdam, 27 April 1900.

Humpata.

Voor de krachtige en vlugge hulp, mij ten bate van de Zending in Humpata geschonken, zij aan de gevers en geefsters mijn vriendelijke dank geboden.

De vorige week sloot de opgave met *f* 1020.88½. Daarbij ontving ik nog:

Geref. kerk te Nijkerk a/d Veluwe *f* 43; id. id. te Makkum *f* 47.73½; van S. de J. te E *f* 1.50; (uit het schoolbusje) J. S. te Ter A *f* 10; C. R. te M. *f* 7.50; L. H. te G. N. *f* 1; een penningske eener weduwe te R. *f* 1; V. D. te A. *f* 7; door Ds. J. W. Gunst te Woerden 7; (van de catechisanten) Geref. kerk te Zaamslag A *f* 10; id. id. te Vlissingen B *f* 5; Jongel. Vereen. te Ezinge *f* 11.03½; Gevonden in de coll. der Geref. kerk te Zwartsluis *f* 3.50; Geref. Jong. Vereen. te Roden (Dr.) *f* 7; G. S. te A. *f* 2; K. B. te K. *f* 1; K. D. te S. *f* 1; Geref. kerk te Overschie *f* 21.12; Mevr. R. E. te H. *f* 5; N. G. Szn. te E. *f* 5; G. v. d. P. en huisgezin te V. *f* 3.30; H. v. A. te U. *f* 5; H. te W. te U. *f* 2; J. M. 1 coupon *f* 2.39; Geref. kerk te Berlikum *f* 16.88; Geref. kerk te Scheemda *f* 19.25; Geref kerk te Sleen *f* 1.50; Geref. kerk te Duurswoude *f* 6.32; Door Dr. A. G. Honig (¼ van een dankoffer gevonden in de collecte in de Geref. kerk) te Zeist *f* 2.50; Door Ds. J. J. Berends (gevonden in de collecte) te Maasland *f* 2.50; W. G. B. te A. *f* 2.50; C. J. te A. *f* 2; Gecoll. in de Keizersgrachtkerk te Amsterdam *f* 0.25; Geref. Jongel. vereen. „Paulus" te Alkmaar *f* 5; Ds. v. d. B. te O. *f* 2.50; van de lidmatensamenkomst van Ds. S. S. te R. *f* 10; Ds. S. S. te R. *f* 2.50; S. te R. *f* 1; M. te R. *f* 1; in de Geref. Kerk te Leiden C, gecollecteerd van N. N. *f* 2.50; id. id. in de Geref. Kerk te Reitsum *f* 1; Mej. V. H. te R. *f* 2; Ds. J. J. B. te E. *f* 1.50; Geref. Kerk te Axel A *f* 3.25; door Ds. Wolff te Brussel, deel eener collecte, gehouden in een samenkomst voor Transvaal en Oranje-Vrijstaat, 30 francs = *f* 14.38; O. K. te O. *f* 3.50; Geref. Kerk te Veendam *f* 5; Jongel. vereen te Zuidhorn *f* 5.42; Ds. A. v. W. te T. *f* 5; Geref. kerk te Zuid-Laren *f* 5.60; uit het zendingsbusje te 's Heerenloo *f* 9; door Ds. H. Veder te Rotterdam *f* 2; door Ds. S. Oudkerk te Kralingen van enkele vrienden *f* 17; Geref. kerk te Weesp B *f* 7.90; Geref. kerk te Werkendam A *f* 45; S. N. te B. *f* 2.50; Ds. J. K. te N. *f* 2.50; J. v. K. te B. *f* 1; G. K. te U. *f* 5; J. Z. te H. *f* 2; uit de Geref. kerk te Steenwijk (B.) A. M. *f* 0.50; H. K. G. *f* 0.50; L. H. Rz. *f* 0.25; J. B. *f* 0.25; R. d. B. *f* 0.25; R. V. *f* 0.10; W. v. E. *f* 0.50; F. B. *f* 0.25; J. S. *f* 0.25; K. B. *f* 0.75; H. H. *f* 0.10; J. K. Az. *f* 2; P. P. *f* 0.25; R. P. *f* 0.25; A. B. *f* 0.50; K. *f* 0.50; K. W. *f* 0.50; Wed. ten V. *f* 0.10; Gr. D. *f* 0.10; J. B. *f* 0.25; P. P. *f* 0.25; Wed. H. *f* 0.50; L. d. B. *f* 0.25; A. N. *f* 0.25; G. B. *f* 0.25; K. B. *f* 0.05; R. d. B. *f* 0.50; A. J. R. *f* 0.50; A. N. *f* 0.50; J. d. V. *f* 0.25; J. P. *f* 0.10; G. K. *f* 0.50; J. V. *f* 0.50; H. H. *f* 0.25; G. v. E. *f* 0.05; H. H. Dr. *f* 0.10; K. W. *f* 0.25; Gebr. M. *f* 0.50; H. K. *f* 0.25; B. V. *f* 1; J. B. *f* 0.25; Fam. B. *f* 1; Wed. M. *f* 0.25; J. V. *f* 0.25; M. H. *f* 0.25; Th. S. *f* 0.10; K. O. *f* 0.10; Fam. Gr. *f* 0.75; H. H. *f* 0.25; H. H. *f* 0.10; D. H. *f* 0.50; K. S. *f* 0.50; Fam. A. *f* 0.70; L. H. Kz. *f* 0.50; Dr. J. H. *f* 2.50; Fam. Z. *f* 0.50, te zamen *f* 23.45.

Nogmaals voor zooveel mildheid en broederlijke liefde, ook in den naam der broeders, mijn hartelijke dank.

KUYPER.

Intellectualisme.

VIII. *(Slot)*.

Durven we de hoop koesteren, dat ons protest tegen het Intellectualisme hier en daar opkomend onkruid zal hebben uitgewied, zoo rest ons ten slotte een even ernstige waarschuwing tegen een overhellen naar de andere zijde.

Onder die andere zijde verstaan we, dat de klaarheid der belijdenis zou worden ten offer gebracht aan zekere zucht om vooral warm en bezield te zijn.

Het gevaar ligt hier in het sterk verschil van persoonlijken aanleg.

De een is bijna redeneerend geboren, de ander is geneigd om aanstonds den stroom van zijn gevoel, wiegelend en deinend, over elke opkomende redeneering te laten heen vloeien. Bij den eerste gaat het spreken van zelf, als hij maar redeneeren kan; den ander stroomt het woord over de lippen, als hij maar werken kan op het gevoel, door aan zijn eigen gevoel den vrijen teugel te laten.

Dit verschil nu is nooit geheel weg te nemen, en ook hierin deelt de Heilige Geest de gaven aan een iegelijk, gelijk hij wil. Beide elementen zijn noodig, en beide schenkt Christus aan zijn kerk. Vooral in kerken met meerdere leeraren is het daarom een zegen te achten, zoo beide elementen elkander aanvullen. En in kerken met slechts één leeraar is het stellig niet ongewenscht, dat beide elementen bij vacature elkander afwisselen.

Mits, en dit sta op den voorgrond, beide elementen onder de beheersching van het beginsel blijven, en noch eenerzijds in dorre abstractie, noch anderzijds in onklare mystiek heil worde gezocht.

Op die klaarheid in het belijden is met name in onze Gereformeerde kerken steeds, en met kracht, aangedrongen.

Er is van den Heiligen Geest tweeërlei werking uitgegaan.

Eenerzijds een werking op den inwendigen mensch, en anderzijds een werking voor ons bewustzijn. Steeds is er daarom aan vastgehouden, dat het geloof tweeërlei element in zich besloot: inwendig een zeker, (d. i. een vast) *vertrouwen* in persoonlijke toebrenging, maar ook anderzijds een zeker, (d. i. vast) *weten*, dat de geopenbaarde waarheid *de* waarheid is. En nooit mag uit vrees voor Intellectualisme dat laatste element worden losgelaten of ook maar verwaarloosd.

We hebben niet alleen met de verandering van ons innerlijk *zijn*, maar ook met de verandering in ons *bewustzijn* te rekenen.

Hoe nauw *leven* en *waarheid* ook samenhangen, toch zijn ze onderscheiden; en even ongerijmd als het zijn zou, voor *waarheid* zonder *leven* te pleiten, even onzinnig zou het wezen, voor het *leven* op te komen en de *waarheid* prijs te geven.

Er is *openbaring*, d. w. z. er is bekendmaking, er is aanwijzing, er is mededeeling van *waarheid* aan ons geschied. Die waarheid staat in de volheid van haar glans tegen de *leugen* der wereld over. En het is ons voorrecht als Christenen, dat we bij het licht dier waarheid wandelen mogen.

Hierop steunt dan ook het geheele denkbeeld, zoowel van de *Belijdenis* als van de *Predicatie des Woords*.

Belijdenis is altoos, voor zekere waarheid uitkomen, die door anderen betwist of ontkend wordt.

Wie belijdt moet iets, iets bepaalds, iets welomschrevens belijden. Het is niet genoeg, te zeggen: Ik *belijd* den *Christus*, want aanstonds volgt op die belijdenis de zoo natuurlijke vraag: *Wie* zegt gij dat ik, de Zoon des menschen, ben?

Nu is zeer zeker de kring van gedachten bij den één breeder en ruimer dan bij den ander. En belijder van den Christus die als wetenschappelijk man optreedt, heeft over meerdere vraagstukken nagedacht, dan een gewoon daglooner. Er is ook een meer geconcentreerde, en er is een breeder uitgedijde belijdenis. Maar al zou het verkeerd zijn, met dit verschil niet te rekenen, aan ieder Christen moet toch de eisch worden gesteld, dat zijn eigen persoonlijke Christelijke belijdenis juist zoover reike als de omtrek van den kring zijner gedachten. Geheel zijn denken, geheel de inhoud van zijn menschelijk bewustzijn moet steeds beheerscht zijn door het beginsel van Gods heilige openbaring.

Nu heeft men te dezen opzichte de theorie verkondigd van het „ingewikkeld geloof", d. w. z. dat de gewone Christen buiten staat is om alle vraagstukken zelf te beoordeelen. Zoo hij dan maar verklaarde te gelooven wat de kerk gelooft, kon dit, zoo achtte men, voor hem volstaan.

Doch juist hiertegen is de Gereformeerde kerk steeds in verzet gekomen. Ze heeft terecht ingezien, dat dit onvrijheid kweekt en clericalisme voeden zou. En op dien grond heeft ze den eisch gesteld, dat ieder Christen, naar de mate van de hem verleende gave, in wat hij beleed inzicht zou hebben, en te allen tijde bereid en in staat zou zijn, rekenschap af te leggen van de hope die in hem is.

De Heilige Schrift geeft niet enkel feiten, maar ook gedachten, voorstellingen, denkbeelden. Deze geopenbaarde waarheid moet met onze toestanden, en onze wijze van denken in overeenstemming worden gebracht. Ze moet ons in ons bewustzijn toespreken.

En waar uit de ééne en dezelfde Schrift allerlei meeningen zijn afgeleid, en daaronder *valsche* en *ware*, heeft de Kerk in haar Belijdenis het *ware* van het *valsche* geschift, en alzoo eenheid van klaar en helder inzicht in de Heilige Schrift zoeken te bevorderen.

Die schifting tusschen het ware en valsche is het werk van eeuwen geweest, en de kerk heeft er steeds prijs op gesteld, dat deze winste in klaarheid en helderheid, die ten prijs van zoo ongelooflijke geestesinspanning, ja ten koste van het bloed onzer martelaren, gewonnen was, niet weer door het insluipen van sectarische afwijkingen in donkerheid en onklaarheid zou ondergaan.

Van daar, dat ook de *predicatie* steeds de roeping blijft hebben, om deze onklaarheid der dwaling terug te drijven, en de oude klaarheid der belijdenis te handhaven.

De eisch, dat ons geloof ook voor ons *bewustzijn* leve; dat niet alleen het hart gesterkt, maar ook het hoofd verhelderd worde; mag daarom nooit worden afgewezen; en er school kracht voor onze kerken in, toen in de goede tijden het klare inzicht in ons geloof en in onze belijdenis het gemeengoed, zoo niet van allen, dan toch van de meesten was. En waar in enkele kerken nog mannen en vrouwen gevonden worden, die in de kennisse der waarheid gerijpt, deze kennisse op het volgend geslacht mogen overplanten, zijn zij geheel der gemeente tot zegen.

Er is alzoo geen sprake van, dat onze waarschuwing tegen het Intellectualisme deze *klaarheid in het belijden* en deze *klaarheid in de predicatie* zou willen te niet doen, of ook maar gering schatten. Wat we juist omgekeerd duchten, is, dat het Intellectualisme deze klaarheid troebel zou maken.

De verkeerde loop, dien de scholastiek ten slotte in de middeneeuwen nam, zal doen verstaan wat we hiermede bedoelen.

Wie bij het verstandelijk onderzoek zich verliest in spitsvondigheden, zich uitput in eindelooze afgetrokkenheden, en verloopt in wat men niet ten onrechte haarkloverijen heeft genoemd, verheldert niet wat hij betoogen wil, maar verduistert en leidt van het klare inzicht af.

Wie iemands gelaat, van vlak bij, met een vergrootglas gaat bezien, krijgt een onschoon gewoel van trekken en lijnen, van poriën en pluizen te aanschouwen, maar mist den indruk van het levend gelaat, en kan ten slotte den persoon niet meer erkennen.

En zoo is het ook hier. Fijne, uitgewerkte studie is uitstekend voor den geleerde, die daardoor tot al nauwkeuriger kennis komen moet; maar het resultaat van die studie moet zijn een helder en klaar inzicht, dat hij daarna aan anderen weet te vertolken zonder hen in alle deze dorre bewerkingen in te leiden.

Het is de levende indruk van de waarheid, die hij zelf bezitten en op anderen overbrengen moet. En de kracht van dat overbrengen moet hij zoeken en vinden niet in het voordoen aan anderen van zijn eigen abstracties, maar in het spreken en getuigen met die juistheid van uitdrukking, met dien samenhangen, in dat verband, dat hij tot zelfs bij den eenvoudigste zich den toegang tot zijn voorstelling ontsluit.

En dit doel zal hij bereiken, indien hij zelf zijn verstand niet isoleert van zijn hart, en zijn hart niet losmaakt van zijn geloof, maar indien heel zijn levende persoon samenwerkt om de levende waarheid te grijpen, te overzien, en weer te geven.

Op die wijs zal hij contact zoeken niet alleen met het verstand van zijn hoorders, maar met al wat in hen is. Hij zal hun hoofd niet isoleeren van hun innerlijk bestaan, en hun innerlijk bestaan niet van hun leven; en omgekeerd zal hij de waarheid Gods niet losmaken van den levenden God, de leer der zaligheid niet afscheiden van het rijk der zaligheid daarboven. En in dit samenspannen en samenwerken van heel zijn eigen persoon met heel den persoon van zijn hoorders, en van de waarheid die hij predikt met de wezenlijkheid der onzichtbare wereld, zal hij het Intellectualisme geheel te boven komen, om (den triomf te laten) aan het klare, heldere geloof.

Het eigenlijke problema.

III.

Aanvulling of *eigen stichting* is niet de keuze, waarvoor we thans de eerste maal worden geplaatst.

Toen in 1877 en 1878 de Amsterdamsche Gemeenteraad er naar streefde, voor haar toenmalig *Athenaeum Illustre* universiteits-rechten te verwerven, is, zelfs op officieuse wijze, dezelfde tegenstelling aan de orde geweest.

De Stedelijke Universiteit, die toen nog in de maak was, zou naar het plan van vele „vroede vaderen" uit die dagen, met den Kerkeraad op den Dam in onderhandeling zijn getreden, en door samenwerking van Gemeenteraad en Kerkeraad zou men een Theologische faculteit in het leven hebben geroepen, in haar hart niet al te rood, voor ons niet al te onbruikbaar; en met subventie zou de Kerkeraad bij die faculteit twee aanvullings-professoren hebben gezet. Ongeveer op de manier als de Haagsche Synode het thans te Leiden, Utrecht en Groningen doet, en zonder bezwaar voor der kerke schatkist.

De conservatieve geesten juichten destijds dat plan zeer toe. Er was geen twijfel aan, of de Kerkeraad op den Dam zou in die dagen (het was lang voor 1886) twee mannen van Gereformeerde belijdenis hebben aangewezen. Met name werd de overleden Dr. Van Ronkel, en voorts Dr. Kuyper genoemd. Het zou aan de kerk geen geld hebben gekost. De aldus benoemden zouden tot op zekere hoogte een officieele positie hebben ingenomen. En van den Gemeenteraad dorst men verwachten, dat deze in de door hem aangestelde „Theologische professoren" mannen zou bieden, met wie te onderhandelen en te handelen viel. Men was dan over en weer geholpen. Amsterdams Stedelijke Universiteit zou een bloeiende Theologische faculteit erlangen, en de Gereformeerden kregen zonder geld hun mannen in het zaal.

En toch, men heeft er onzerzijds in die dagen zich niet in kunnen vinden. Men zag er pleisteren, maar geen herstel van de breuke in. En hoe verlokkelijk de uitnoodiging ook scheen, men getroostte zich liever zware geldelijke offers, het gemis van het officieele, en al den smaad, waaraan men zich blootstelde door eigen stichting, dan zich gewonnen te geven in een accoord, waarvan vooruit te voorzien was, dat het op prijsgeving van het beginsel zou uitloopen.

Thans komt Mr. Lohman ditzelfde aanvullingsstelsel, zij het ook in gewijzigden vorm, ons nogmaals aanprijzen.

Van eigen stichting zegt hij nu, „dat hij ze niet zou wenschen" ook niet op breederen Christelijken grondslag. Van het aanvullingssysteem daarentegen, dat hij het veel heerlijker zou vinden. En dit aanvullingssysteem verstaat hij dan zoo, dat invloedrijke belijders gelden bijeen zouden brengen, een vereeniging zouden vormen, en aan de onderscheiden Universiteiten, bij deze of gene faculteit al naar het pas gaf, een extra-hoogleeraar of privaat docent zouden aanstellen, om over dit of dat vak der wetenschap het licht des Evangelies te laten schijnen.

Nu versta men den heer Lohman niet mis. Indien hij van dit aanvullingssysteem verklaart, dat hij het veel heerlijker zou achten, dan spreekt in die op zichzelf zonderlinge verklaring niet anders dan zijn strijdlustige natuur.

Het denkbeeld, om als kampioen voor de Christelijke waarheid zich in het kamp van den vijand zelf te werpen, hem te gaan bestoken op zijn eigen erf, en aan of